

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 292-400, 495; Buhârî, "Tevhîd", 32, "İlim", 19, "Büyü", 34, 51, "İstikrâz", 18, "Sulh", 13, "Veşâyâ", 36, "Cihâd", 113, "Meğâzî", 18, "Nafaqât", 12, "E'time", 41; a.m.f., *et-Târîhu'l-kebir*, II, 207; a.m.f., *Halku ef'â-lî'l-ibâd*, Beyrut 1404/1984, s. 18, 92; Müslim, "Cihâd", 145; Ebü Dâvûd, "Cihâd", 141; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 565-566; Vâkidî, *el-Megâzî*, bk. İndeks; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 307; Taberî, *Târîh* (Ebü'l-Fazl), V, 139, 239; VI, 195; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 11; Taberî, *İ'lâmü'l-verâ' bi-a'lâmî'l-hüdâ* (nşr. Ali Ekber el-Gıfârî), Beyrut 1399/1979, s. 253, 262-263, 399; İbnü'l-Esir, *Câmi'u'l-uşûl* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût), Beyrut 1403/1983, IX, 86-88; a.m.f., *el-Kâmil*, III, 383, 464; IV, 359, 447; Nevevî, *Tehzîb*, I, 142-143; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimâşk* V, 357-363; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, III, 189-194; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 43-44; Safedî, *Nektü'l-himyan fi nuketü'l-umyan* (nşr. Ahmed Zeki), Kahire 1329, s. 132-133; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), I, 434-435; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 42-43; IV, 152-215; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 84; Sezgin, *GAS*, I, 85; M. J. Kister, "Djâbir b. 'Abdallâh", *El² Suppl.* (Fr.), s. 230-232.

M. YAŞAR KANDEMİR

CÂBİR CAMİİ

(bk. ATİK MUSTAFA PAŞA CAMİİ).

CÂBİR el-CU'Fİ

(جابر الجعفی)

Ebü Abdillâh Câbir
b. Yezîd el-Hâris el-Cu'fî
(ö. 128/746)

Şîî muhaddis.

Ebü Muhammed ve Ebü Yezîd künyeleriyle de anılan ve tâbiî neslinden olan Câbir'in hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Başlangıçta Küfeli muhaddisler arasında yaygın olan mutedil Şîî görüşlere sahipken daha sonraları Muhammed el-Bâkır ile oğlu Ca'fer es-Sâdık'ın imâmîliğini savunan Şîî anlayışı paylaşmıştır. Hatta Eş'arî ve Abdülkahir el-Bağdâdî'ye göre Câbir, Küfe Valisi Hâlid el-Kasrî tarafından 119'da (737) öldürülen aşırı Şîî fırkası Mugiriyye'nin reisi Mugire b. Saîd el-İclî'nin yerine geçmiştir. İmâmîyye kaynakları Ca'fer es-Sâdık'ın bir rivayetine dayanarak onun imamlar hakkında doğru görüşler ileri sürdüğünü, Mugire b. Saîd'in ise yalan beyanlarda bulunduğunu söyler ve Câbir'in Mugiriyye'ye mensup olmasına ihtimal vermezler. Zira Şîiler'in en güvenilir hadis kaynaklarından biri olan Küleynî'nin *el-Kâfi*'sinde Câbir'e dayanan sayısız rivayet bulunmaktadır.

Bu arada Câbir'den rivayetlerde bulunan Amr b. Şemir el-Cu'fî, Mufaddal b. Sâlih es-Sekünî, Munahhal b. Cemîl el-Esedî gibi İmâmîyye muhaddisleri de aşırılıkla suçlanmış ve son derece zayıf râviler olarak görülmüşlerdir. Mutedil İmâmîyye anlayışına göre Câbir el-Cu'fî güvenilir olmakla beraber ondan bilhassa adı geçen üç râvi tarafından nakledilen rivayetlerin çoğu zayıftır.

Rivayetlerinde Câbir'in hocaları olarak Şa'bi, İkrime, Atâ b. Ebü Rebâh ve Tâvûs b. Keysân görünmektedir. Kendisinden de Süfyân es-Sevrî ve Şu'be b. Haccâc rivayette bulunmuş ve onun Şîî görüşleri benimsemekle beraber hadiste güvenilir bir kimse olduğunu belirtmişlerdir. Hatta ondan elli hadis rivayet eden Süfyân es-Sevrî Şu'be'ye, "Eğer Câbir el-Cu'fî'yi tenkide kalkışacak olursan ben de seni tenkit ederim" demiştir. Ebü Dâvûd ondan sadece bir hadis rivayet ettiğini özellikle belirtmiş, böylece onun zayıf bir râvi olduğuna işaret etmek istemiştir ("Şalât", 195). Tirmizî ve İbn Mâce de râvileri arasında onun da bulunduğu bazı hadisleri eserlerine almışlardır. Buhârî ve Müslim ise eserlerinde Câbir'in rivayetlerine yer vermemişler ve hakkındaki menfi kanaatleri belirtmişlerdir. Diğer taraftan Ebü Hanîfe ve İbn Kuteybe başta olmak üzere Sünnî âlimler Câbir'in zayıf*, kezzâb* ve metrûk* olduğunu, Ali b. Ebü Tâlib'in kıyametten önce tekrar dünyaya geleceğine (bk. REC'AT) inandığını söylemişler ve onun henüz kimseye rivayet etmediği 30.000 veya 50.000 hadis bildiğine dair bir yalan ortaya attığını haber vermişlerdir. Büyük bir âlim olmakla beraber Ehl-i sünnet'e ters düşen birtakım inançları sebebiyle tenkide uğrayan Câbir 128'de (746) ölmüştür; ancak 127, 129 ve 132'de öldüğü de söylenmiştir.

İmâmîyye âlimlerinden Ahmed b. Ali en-Necâşî Câbir'in *Kitâbü'l-Tefsîr*, *Kitâbü'l-Fezâ'il*, *Kitâbü Şifîn*, *Kitâbü'n-Nehvân*, *Kitâbü Mahteli'l-Hüseyn*, *Kitâbü'n-Nevâdir*, *Kitâbü'l-Cemel*, *Kitâbü Mahteli Emîri'l-mü'minîn* 'Ali adlı kitaplarının bulunduğunu söylemiş (er-Ricâl, s. 93-94), bunların ilk beşi *İzâhu'l-meknûn*'da da zikredilmiştir. Taberî *Tefsîr*'i ile *Târîh*'inde, Nasr b. Müzâhim de *Vağ'atü Şifîn*'inde özellikle Hz. Ali'nin hilâfeti, Cemel, Sıffin ve Hz. Hüseyin'in şehâdeti olaylarında Câbir'in rivayetlerine yer vermişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Dâvûd, "Şalât", 195; Süfyân es-Sevrî, *Tefsîr*, Beyrut 1403/1983, s. 413-414; Nasr b. Müzâhim, *Vağ'atü Şifîn* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1401/1981, s. 569, ayrıca bk. İndeks; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 345; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 210-211; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 480, 624; Nevbahî, *Fıraku's-Şi'a*, s. 31; Taberî, *Târîh* (de Goeje), s. 92, ayrıca bk. İndeks; Eş'arî, *Mağâlât* (Ritter), s. 8; Bağdâdî, *el-Fark* (Kevserî), s. 37, 148; a.e., *Mezhepler Arasındaki Farklar* (trc. E. R. hi Fiğlalı), İstanbul 1979, s. 55, 221; Necâşî, *er-Ricâl*, Kum 1398, s. 93-94; Nesvân b. Saîd, *el-Hürû'l-în*, Kahire 1948, s. 168; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 393; V, 352; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 465-472; Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidâl*, I, 379-384; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 46-51; *İzâhu'l-meknûn*, I, 304; II, 309, 319, 348, 540; Ziriklî, *el-A'lâm*, II, 93, 126; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, III, 106-107; Sezgin, *GAS*, I, 307; *Afyânü's-Şi'a*, IV, 51-55; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 548-549; Heinz Halm, "Das Buch der Schatzen", *Isl.*, sy. 58 (1981), s. 17, 29-36; W. Madelung, "Djâbir al-Djû'fî", *El² Suppl.* (Fr.), s. 232-233.

ETHEM RUHİ FİĞLALI

CÂBİR b. EFLAH

(جابر بن اهلح)

Ebü Muhammed Câbir
b. Eflah el-İşbîlî
(XII. yüzyıl)

Batı'da Geber adıyla bilinen
Endülüslü astronom.

İşbîliyye'de (Sevilla) doğdu. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. XII. yüzyılın ortalarında vefat etmiş olabileceği, oğlunun İbn Meymûn'u (ö. 1204) şahsen tanıdığı olmasından çıkarılmaktadır. Ortaçağ'da İslâm dünyasından çok Batı'da Batlamyus'u eleştiren bir astronom olarak tanınmış, çok defa da kimyacı Câbir b. Hayyân, matematikçi-astronom Ca'fer b. Eflak ve ünlü astronom Muhammed b. Câbir el-Bettânî ile karıştırılmıştır.

Câbir'i büyük bir üne kavuşturan, Batlamyus'un tanınmış eseri *el-Mecisti*'deki yanlışları düzeltmek üzere kaleme aldığı *Kitâbü'l-Hey'e fi İslâhi'l-Mecisti* adlı kitabıdır. Bazı kaynaklarda *Kitâbü'l-İstikmâl* şeklinde geçen (bk. İbnü'l-Kiftî, s. 210) eserin adı Escorial nüshasında *Kitâbü'l-Hey'e*, Berlin nüshasında *İzlâhu'l-Mecisti* olarak kayıtlıdır. Câbir'in gerek metodunun gerekse üslubunun biraz karmaşık olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple Endülüslü bir astronom olan Yûsuf b. Yahyâ es-Sebtî Mısır'a giderek Sebte'den (Ceuta) tanıdığı yahudi filozofu İbn Meymûn ile buluşmuş ve Câbir'in *Kitâbü'l-Hey'e*'si üzerinde birlikte çalışarak gerekli düzelt-